

PIRATERIA I MASOS FORTIFICATS DEL MONTGRÍ I DEL BAIX TER

Extracte de la conferència de Josep Vert i Planas a l'Auditori del Museu, el dia 14 d'abril de 1988.

El Mediterrani ha estat des de sempre un mar molt transitat per vaixells dels diversos països que l'envolten. Molt sovint aquest tràfic marítim ha tingut com a objectiu el comerç; però, també, en diverses èpoques, l'enemistat entre els països ha portat la guerra i la pirateria. Aquest darrer serà un fet freqüent a l'Edat Mitjana i a l'Edat Moderna, amb les disputes entre els estats cristians i els islàmics, o bé entre diversos estats de la mateixa religió per culpa dels interessos comercials. És en aquest context que s'han d'emmarcar els atacs pirates a les nostres costes.

Un dels que ha tingut més ressò és el que va tenir lloc l'any 1178, quan un contingent de moros mallorquins desembarcaren a la platja de Torroella i assaltaren el monestir d'Ullà.

Aquests fets, però, seran bastant esporàdics durant els segles XIII i XIV, quan la marina catalana domina la Mediterrània. Els atacs de pirates turcs i argelins es faran més freqüents als segles XVI i XVII.

La ràtzia consistia en el desembarcament d'un grup d'homes armats en el litoral, per atacar les masies i els pobles. El seu objectiu era la captura de presoners (per als quals demanaven després un rescat) i la recollida de botí.

La història marinera de la nostra costa és plena, sobretot en aquests segles, de fets causats per la pirateria. Les Medes van caure en diverses ocasions a les seves mans; les illes eren una base idònia des d'on podien llançar els seus atacs contra el litoral. Les reclamacions dels representants de Torroella perquè es fortifiquin les Medes són constants, però quasi mai escoltades. Així, veiem com la vila ha de fer-se càrrec de les despeses de reconstrucció i manteniment d'aquestes construccions.

Les masies del litoral són les que pateixen amb més força els atacs dels pirates. Per això, les queixes i les demandes de fortificació per part dels masovers són freqüents. No és, però, fins el 1577 quan es concedeix autorització als particulars perquè fortifiquin els masos.

LES TORRES COMUNALS DE DEFENSA

El 17 de novembre de 1718, Felip V disposa la forma com s'han d'armar en corsaris els vaixells mercants per lluitar contra els turcs o qualsevol altre enemic en la mar. Així notem al punt que ha arribat la marina espanyola, la qual no disposa de vaixells per mantenir la protecció del comerç marítim a les costes. Per altra part, es fortifiquen les costes amb la construcció de baluards i torres. Algunes torres que es van construir o reformar en aquesta època són: la Torre de Pals —un baluard a la platja—; la Torre Moratxa —al cim de les Maures—; la Torre del Cap de la Barra —de la qual ja se'n té notícia al primer quart de segle XVII, en els comptes del Clavari—; la Torre de Montgó.

LES MASIES FORTIFICADES

La primera notícia escrita que trobem sobre els masos de Torroella correspon a una visita pastoral que va fer el bisbe de Girona a la parròquia l'any 1341. En ella, els obrers li presenten una queixa perquè els capellans no volen anar a cercar els difunts de les masies de fora de la vila. Els masos eren més de quaranta —i creiem que en aquesta xifra no hi són inclosos els de Sobrestany, per pertànyer aquest lloc a la parròquia de Belcaire d'Empordà.

A la primera relació de terres de novalies del baix Ter —entre l'actual carretera de l'Estartit i el Rec del Molí de Pals—, de l'any 1483, hi falten alguns terratinents, els quals segurament pagaren delme reial. La llista és la següent:

- 50 vessanes d'Anton Peralta
- 25 vessanes dels hereus de mísser Malaret
- 10 vessanes dels hereus de mossèn Llorenç Proeta (notari de la vila)
- 10 vessanes que foren del Batlle General —Biure— i avui són de Bernat Llobregat i Pere Font.
- 12 vessanes de Bernat Llobregat
- 15 vessanes de Francesc Tor
- 27 vessanes de Martí Tor
- 10 vessanes de Galzeran Reig
- 80 vessanes de la muller d'Andreu Pons
- 35 vessanes de la muller de Francesc Ros
- 35 vessanes de Pere Puig
- 15 vessanes de Joan Pastell

Dintre la Devesa, dita del Sr. de Sant Jordi, s'assenyalen diferents peces, la més gran de 15 vessanes, de mossèn Vicens, i vuit peces més d'entre 3 i 5 vessanes d'extensió.

Així, sense comptar les Deveses, poden comptabilitzar-se dintre l'estuari del Ter, a part de les grans extensions d'aigualeixos, recs i camins, unes 400 vessanes de terres de conreu, que seran les primeres on s'aixecaran les noves masies entre finals dels segle XV i els primers anys del XVI. En el delmari reial s'esmenten les següents: Mas Ferrer (la qual cosa mostra que ja es va aixecar una casa a la Devesa), Francesc Quintana (probablement la Torre Gran), Martí Alió, Martí Carles, era d'en Tor, Molí d'Avall, Molí del Mig, Mas Real, Mas de la senyora Mir (Torre Mirona —Martina—), Mas Cors, Mas Padrosa (Pedrola?).

El 1515, en un repartiment o talla fet per la Universitat de Torroella apareixen aquests masos: d'en Miquel Begur, de la vídua Reala, de l'Antoni Cassà, Molí d'Avall, Molí del Mig, d'en Boigas, d'en Massanet, Santa Maria del Mar, d'en Joan Mir. A Sobrestany hi són esmentats el d'en Pere Ferran i 10 masos més.

El 1586 s'esmenten a Sobrestany: lo Joer de la Torre Ferrana, en Sellàs (o Sellés), lo Joer d'en Regí, en Regí, en Coll, en Morga, Baldiri Marós. En canvi, de la Bolleria (diu Volleria) no s'esmenta cap casa.

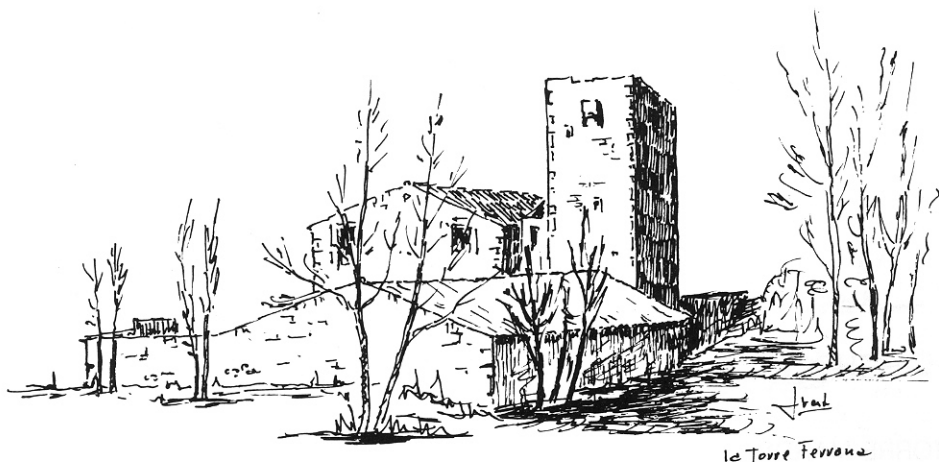
Entre 1530 i 1560 ja apareixen les torres: Mas Ral (de Joan Real), Torre Gran (de Joan Quintana), Torre Begura, Torre Quintaneta, Torre Martina, Torre Ponsa, Mas Cassà, Mas Padrola, Mas Cors (de mossèn Cors).

A començament del 1600, en el llibre de Diversos de l'Ajuntament podem trobar-hi, a més dels anteriors: Molí del Mig, Mas Figueres (abans, Arrencada), Santa Maria,

Mas Dr. Pagès, Mas Ramades, Mas Moreu. A la vegada, hi trobem la definició «l'altre costat de riu o de dèl·la del Ter», on hi havia els masos: de mossèn Sanan, d'en Ferrer, d'en Pere Pla, d'en Frigol, d'en Massanet. Cal tenir present que en aquella data el Ter desguassava a l'Estartit i la Devesa era de propietat municipal.

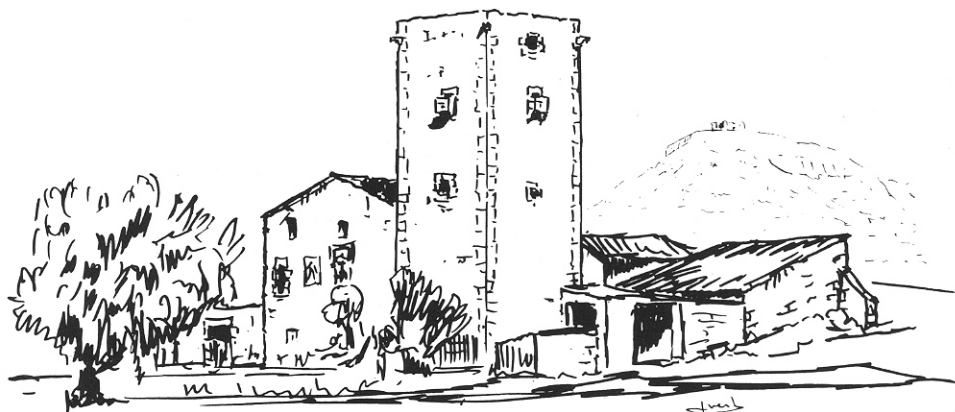
En el cadastre de 1717 recollim els masos: Mas Cors d'Antoni Bofill, Mas Colomer de Salvador Claret, Mas Vell de Caterina Serralta, Mas Nou de la mateixa, Mas Moreu de Xaragay (notari), Mas Cassà de Margarida Xaragay, el Pinell dels Carles, Mas Ral dels Carles, mas Fuster, de Joan Fuster; a les Deveses, Mas Ferrer i Mas d'en Bou del municipi; Horta de Suficiència de Carles i Teixidor —Horta d'en Reixach—; la Rutlla —a la Creu de la Rutlla—. A Sobrestany: Torre Ferrana dels Quintana, casa de Joan de Cruïlles, casa de Reig i Server, casa de Tomàs Blanc Castelló, casa de Maria Martí Pujades. En el paratge del Butinyar, prop del terme de Pals, la casa de la pubilla Moret de Pals.

A finals del segle passat, el Sr. Robert de Robert i Surís, marquès de Robert, va adquirir grans extensions de terreny del vell delta de l'antic curs del Ter. Va parcel·lar aquestes terres i hi va aixecar diferents masies, dotant-les amb extensos camps. Durant aquest segle XX s'han venut aquestes propietats

TORRE FERRANA

La seva estructura arquitectònica ens mostra una masia primitiva anterior a la construcció de la torre de defensa. La torre, de planta quadrada, segueix els cànons defensius dels segles XVI i XVII, època en què va ser construïda, i està separada del cos de la casa per a la seva millor defensa.

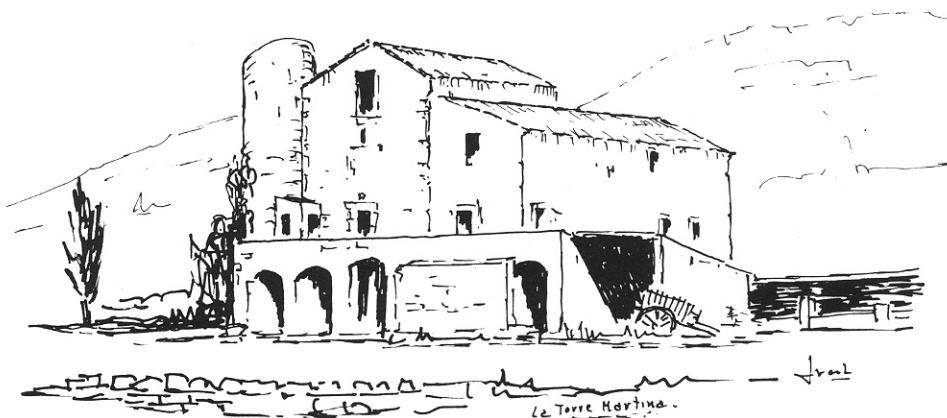

Torre Begura

TORRE BEGURA

El mas és molt probable que sigui anterior a la torre de defensa. La construcció de la torre se situa entre els anys 1560 i 1590. És de planta quadrada i amb notables finestres.

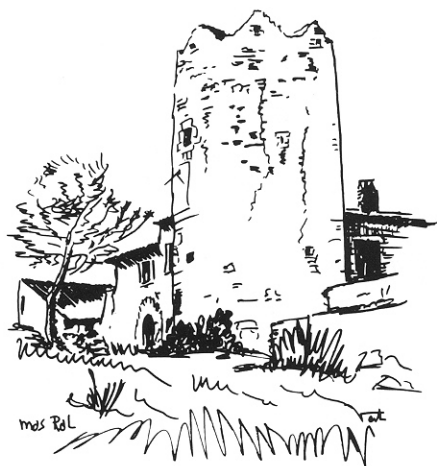
La propietat és situada sobre una antiga vil·la romana, al costat del camí que conduïa a la Gruta.

TORRE MARTINA

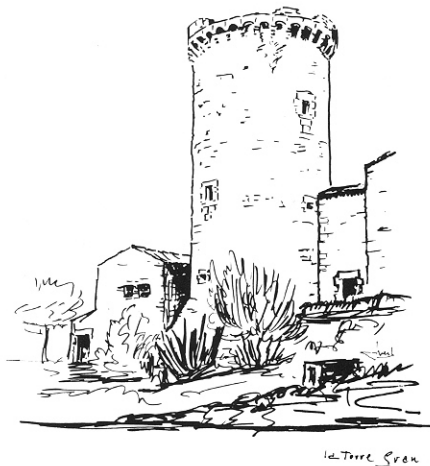
Antigament portava el nom de Torre Mirona, per ser els seus propietaris de la família Mir.

La torre actual, és probable que sigui una reforma d'una construcció ja existent. Aquesta reforma s'hauria fet a finals del segle XVI o a principis del XVII. La torre, que és el mas en si, està constituïda per una planta baixa i dos pisos als quals s'hi accedeix per una escala de cargol adossada a un dels angles de la façana.

MAS RAL

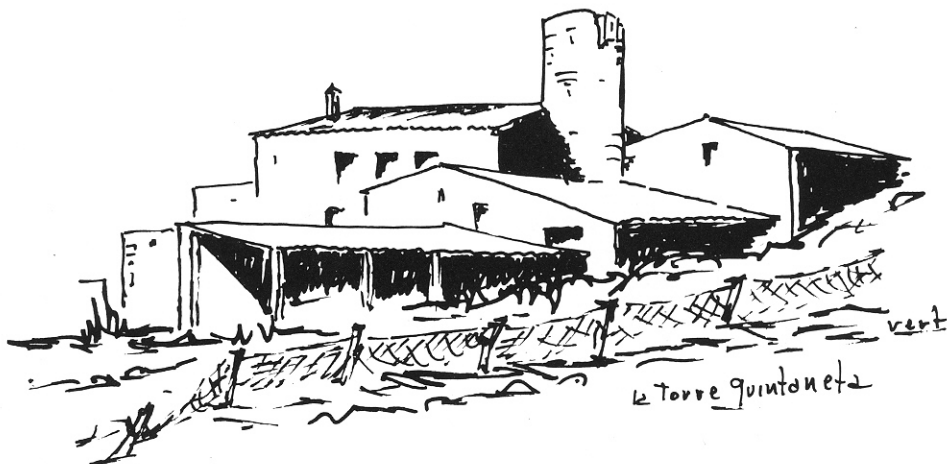
La seva torre és segurament de les més primitives; pot ser de principis del segle XVI. És de planta cilíndrica, amb merlets i atalussada. Un matacà protegia la comunicació amb la casa.

TORRE GRAN

Segurament va prendre aquest nom per diferenciar-la de la Torre Quintaneta, ja que tots dos masos eren de la família Quintana.

Amb tota probabilitat, la torre es va aixecar a la segona meitat del segle XVI, al costat del mas, ja existent. Té forma cilíndrica i està separada de la casa. Semblantment a la Torre Begura, la masia fou aixecada en un paratge d'ocupació romana.

TORRE QUINTANETA

És una torre rodona, separada en un principi del cos general del mas. Les seves proporcions són més reduïdes que les altres esmentades. Té dos matacans a la banda de ponent, la qual cosa ens podria indicar que l'accés a l'interior del mas era antigament per aquest costat.

MAS CASSÀ

La seva torre, avui desapareguda, tenia una semblança amb la del Mas Ral. Estava separada, en un principi, del mas.

TORRE PONSA

La masia va ser aixecada en la proximitat d'una construcció romana, en els camins que portaven cap a Empúries i al Palau.

El nom li prové de la família torroellenca Pons, que en va ser propietària, antecessora dels comtes de Solterra.

JOSEP VERT i PLANAS